

Almere

Synagoge, Markerkant 1201-17/18, boven de ingang

TEKST ותקרא שמו משה ותאמר כי מן־המים משיתהו

VERTALING 'Ze noemde hem Mosje, want ze zei: Ik heb hem immers uit het water gehaald' (Exodus 2:10b).

Gelderland

Aalten

Synagoge, Stationsstraat 7, *kroonlijst boven de deur*

TEKST זה שער לי צדקים יבואו בו

VERTALING ‘Dit is de poort (die leidt) naar de Eeuwige, de rechtvaardigen gaan erdoor naarbinnen’ (naar Psalm 118:20).

Gedenkplaat met de namen van de Joodse oorlogsslachtoffers uit Aalten, aan de zijwand van de synagoge aangebracht in 1986, Stationsstraat 7

TEKST זכור ה' מה היה לנו

VERTALING ‘Gedenk, Eeuwige, wat ons is geschied.’

Arnhem

Synagoge, Pastoorstraat 17

Op de ballustrade waarmee de gevel aan de noordkant bekroond is

TEKST ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים

VERTALING ‘Mijn huis zal een bedehuis heten voor alle volken’ (Jesaja 56:7b).

Apeldoorn

‘Holocaustmonument’ (Tirza Verrips), Paslaan 6 (voor de synagoge), op de linker torarol

TEKST Wij gedenken

לזכרון

VERTALING ‘Ter herinnering’.

OPMERKING Het monument is een granieten Torarol met daarop 592 glazen stuitballen van verschillende kleur en grootte. Op de rechterkant is een davidster aan gebracht.

De stuitballen staan symbool voor de 592 joodse medeburgers die tijdens de bezettingsjaren om het leven zijn gekomen, en zijn tevens een verwijzing naar de joodse gewoonte om bij het bezoek aan een graf een steen achter te laten.

Brummen

Herinneringsmonument, Tuinstraat/Primulastraat (de locatie van de voormalige synagoge)

TEKST רחל מבכה על בניה כי איננו

VERTALING ‘Rachel schreit om haar kinderen die zij derft’ (naar Jeremia 31:15b).

OPMERKING In de natuurstenen gedenksteen is in reliëf een menora aangebracht en een gevelsteen van de voormalige synagoge ingemetseld.

Culemborg

Voormalige synagoge, Jodenkerkstraat 5, in de deuroplijsting

TEKST כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים לפק

JES LVI, VII

VERTALING ‘Want mijn huis zal een bedehuis heten voor alle volken. Naar de kleine telling’ (Jesaja 56:7b).

CHRONOGRAM 638 = 1878. De synagoge is echter ingewijd op 31 juli 1868.

Er staat dus een foutieve jaaraanduiding boven de ingang. De punt hoort boven de kaf i.p.v. de lamed te staan.

Herinneringsmonument (Mari Andriessen), Achterweg, een zuil en een reliëf met namen van de omgekomenen

TEKST BOVEN DE NAMEN אלה שמות בני קהלתנו שנהרגו ע'י צרינו

VERTALING ‘Dit zijn de namen van de leden van onze gemeente, die door onze vijanden werden vermoord.’

TEKST ONDER DE NAMEN יזכרם אלדינו לטובה עם שאר צדיקי עולם

VERTALING ‘Onze God moge hen ten goede gedenken samen met de rest van de rechtvaardigen in de wereld’.

OPMERKING Het is niet onmogelijk dat met **אלדינו** in plaats van **אלהינו** een respectvolle spelling is bedoeld.

Dieren

Synagoge, Spoorstraat 34, rondboog boven de deur

TEKST אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים בראשית כ"ח י"ז ב לפ"ק

VERTALING ‘Dit is niets anders dan een godshuis en dit is de poort van de hemel. Genesis 28:17b naar de kleine telling.’

CHRONOGRAM 645 = 1885. Het Joodse jaar 5645 loopt van 20 september 1884 tot 9 september 1885, maar de synagoge is ingewijd op 22 januari 1884.

Dinxperlo

Herinneringsmonument (Ferdinand S. van Loopik en J. Niebur), Kwikkelstraat 16

TEKST זכור ה' מה היה לנו

VERTALING ‘Gedenk, Eeuwige, wat ons is geschied’ (Klaagliederen 5:1).

OPMERKING Het monument is een zwart granieten gedenksteen met een betonnen omranding. Op de zerk is een davidster aangebracht.

Doesburg

Herinneringsmonument (Han Jansen), Philip Gastelaarsstraat 2, onder de afbeelding van de gevel van de voormalige synagoge

TEKST זכור צדיק לברכה

afbeelding 19

19

20

VERTALING 'De gedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegening zijn' (Spreuken 10:7a).

OPMERKING Het monument bestaat uit een rechthoekige glasplaat, die aan de achterzijde is gegraveerd en voorzien van een spiegel en waarop een davidster en een afbeelding van de gevel van de voormalige synagoge te Doesburg zijn aangebracht.

Druuten

Begraafplaats, Kwakkenbergweg, plaquette

TEKST ודרשו את־שלום העיר אשר הגליתי תאכם שמה והתפללו בעדה אליהוה
Bevorder de vrede van de stad waarheen Ik jullie zal verbannen en bid voor haar

Jeremia 29 vers 7

VERTALING Als vermeld + 'tot JHWH.'

Elburg

Synagoge, Jufferenstraat 5,
boven de toegangspoort tot de binnenplaats

tekst בבית אלהים נהלך ברגש

VERTALING 'In het huis van God zullen wij opgaan in feestgedruis' (Psalm 55:15b).

Begraafplaats, Oostwal

Plaquette boven de toegangspoort

TEKST גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי Ps XXIII-4

VERTALING 'Zelfs al zal ik door een dal van diepe duisternis gaan, vrees ik geen kwaad, want Gij zijt bij mij' (Psalm 23:4a).

CHRONOGRAM 664 = 1904.

afbeelding 20

Plaquette aan de linkerkant van de toegangspoort

TEKST הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו. זכרונם לברכה

VERTALING 'Die geliefd en bemind waren tijdens hun leven, zijn ook in de dood niet afgescheiden (II Samuël 1:23). Hun aandenken zij tot zegen.'

OPMERKING De masoretische tekst leest defectief: הנעימים; zie Dordrecht.

't Harde

Monument voor de gesneuvelde parachutist Theodore Bachenheimer, Eperweg 33, een witte houten davidster met bronzen plaquette

TEKST ת'ני'בי'ה' (=תהי נפשו צרורה בצרור החיים)

VERTALING 'Zijn ziel moge gebundeld zijn in de bundel van het leven / van de levenden.' Vgl. I Samuël 25:29.

Harderwijk

Herinneringsmonument aan de voormalige synagoge (J. G. de Groot),
Jodenkerksteeg 1, plaquette

TEKST (תְּנִי צִבְיָהּ) 'תְּהִי נַפְשָׁם צְרוּרָה בְּצִרוּר הַחַיִּים)
(21 namen)

VERTALING 'Moge hun ziel gebundeld worden in de bundel van het
eeuwige leven.' Vgl. I Samuël 25:29.

Woonhuis, Leegwaterstraat 15, gevelbord

TEKST יְהוָה יִרְאֶה

VERTALING 'De Eeuwige zal ervoor zorgen.' Vgl. Genesis 22:8.

Nijmegen

Synagoge, Nonnenstraat 21, voor de weggehakte tekst boven de ingang
in bronzen letters op stangen voor de bovendorpel

TEKST בֵּית הַכְּנֹסֶת אֵהֵל חַיִּים פִּינַחַס

VERTALING 'De synagoge Tent van Chayyim Pinchas'.

OPMERKING De synagoge is vernoemd naar de in 2003 overleden Peter F. Santcroos, die zich
zeer voor de verwerving en de restauratie ervan heeft ingezet.

Voormalige synagoge (nu Natuurmuseum), Gerard Noodtstraat 121,
tussen de twee hoektorentjes hoog boven de ingang de twee stenen
tafels met een verkorte versie van de Tien Woorden

TEKST RECHTS אֲנִי אֱלֹהֶיךָ, לֹא יִהְיֶה לְךָ, לֹא תִשָּׂא, זָכוֹר אֶת יוֹם, כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ

TEKST LINKS לֹא תִרְצַח, לֹא תִנָּאֵף, לֹא תִגְנוֹב, לֹא תַעֲנֶה, לֹא תַחֲמֹד

VERTALING 'Ik ben je God', 'Je zult niet hebben', 'Je zult niet opnemen',
'Gedenk de dag', 'Eer je vader', 'Je zult niet wederrechtelijk doden',
'Je zult niet echtbreken', 'Je zult niet stelen', 'Je zult niet uitspreken',
'Je zult niet begeren' (uit: Exodus 20:1-12).

OPMERKING Zie ook Hfdst. IV.

Begraafplaats, Postweg 62, boven de toegangspoort
tussen het metaheerhuisje en de beheerderswoning

TEKST בֵּית הַחַיִּים

VERTALING 'Het huis van het leven' (= de begraafplaats).

Joodse begraafplaats, Kwakkenberg 1, plaquette met Hebreeuws en
Nederlands opschrift (1948). De begraafplaats is alleen voor nabestaanden
toegankelijk.

Terborg

Herinneringsmonument, Silvoldseweg 66,
een davidster met daaronder

TEKST עַל־אֵלֶּה אֲנִי בּוֹכִיהַ עֵינַי עֵינַי יֵרְדֶה מַיִם

1940 1945 Over dit alles ween ik bittere tranen, mijn oog, mijn oog,
het huilt zich uit in water.

(Namen).

VERTALING 'Over dezen ween ik, mijn oog, mijn oog stroomt van water'
(Klaagliederen 1:16).

Tiel

Herinneringsmonument, Sint Agnietenstraat 30,
naast de toegang tot de voormalige synagoge

TEKST 'זָכוֹר'

VERTALING 'Gedenk.'

Wageningen

Monument (Yetty Elzas), Walstraat

TEKST וְלֹא־יִכָּרֵת שְׁם־הַמֵּת מֵעַם אֲחֵיו וּמִשְׁעַר מְקוֹמוֹ

VERTALING 'Zo zal de naam van de gestorvene niet uitgeroeid worden
uit zijn broederen en uit de poort zijner woonplaats' (uit: Ruth 4:10)

OPMERKING Het monument heeft de vorm van een poort waardoor overlevenden van de
holocaust naar buiten lopen, het leven tegemoet. Het kreeg dan ook de naam 'De Levenspoort'.

Winterswijk

Synagoge, Spoorstraat 32, steen boven het ingangsportaal

TEKST שְׁנַת בְּשֵׁם ה' אֲקָרָא לִפְקִי Psalm CXVI V. 4

VERTALING '[In] het jaar En ik zal de naam van de Eeuwige aanroepen'
Psalm 116:4a.

CHRONOGRAM (ALLE LETTERS) 649 = 1889, de inwijding op 14 augustus
1889.

Herinneringsmonument (Gerrit Bolhuis en D.W. Sluiskes),
Mevr. Kuipers-Rietbergplein 1, onder de davidster

TEKST פִּרְשָׂה צִיּוֹן בִּידֵיהַ אֵין מִנְחָם לָהּ אִיכָּה א' י"ז

VERTALING 'Zion strekt haar handen uit. Niemand is er die haar troost.
Klaagliederen 1:17.'

afbeelding 21

Zevenaar

Herinneringsmonument, Raadhuisplein (aan de gevel van het gemeentehuis), marmeren plaquette met afbeeldingen van een menora en een davidster

TEKST על אלה היה דוה לבנו איכה ה יז

VERTALING 'Over dezen treurt ons hart voortdurend. Klaagliederen 5:17.'

OPMERKING De geciteerde tekst is enigzins aangepast.

Zutphen

Synagoge, Dieserstraat 11, davidster aan de muur

TEKST

5755 יזכור Bezinning 1995

5745 הנזכה Inwijding 1985

5703 הנרבוֹן Ontwijding 1943

5639 הנזכה Inwijding 1879

VERTALING (LETTERLIJK) '1995 Moge Hij gedenken; 1985 Inwijding;

1943 Vernietiging/Verwoesting; 1879 Inwijding.'

Begraafplaats, Weg naar Vierakker

Bakstenen muur met in het midden het metaheerhuis, op de dichtgemaakte vensters

TEKST RECHTERZIJDE

וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה
(קהלת יב פסוק ז)

TEKST LINKERZIJDE Het stof keert tot de aarde terug waaruit het kwam en de geest keert tot God weder die hem gegeven heeft (Prediker XII Vers 7).

VERTALING Als vermeld.

Boven de boog van het metaheerhuis

TEKST ה' ישמר צאתי ובאי

VERTALING 'De Eeuwige moge mijn weggaan en mijn binnentreden bewaken.' Vgl. Psalm 121:8.